

Bartłomiej K. Krzych
(Uniwersytet Rzeszowski)

Chrześcijańska refleksja ekologiczna. Ekoteologia

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, ekologia, ekoteologia, kryzys ekologiczny
Keywords: christianity, ecology, ekotheology, ecological crisis

Żyjemy w świecie, w którym świadomość ekologiczna osiąga swój wiek dojrzałości¹. Człowiek zaczyna dostrzegać, że otaczający go świat (natura) nie winien być traktowany wyłącznie jako źródło zasobów i wygod, w myśl opacznie rozumianej biblijnej zasady „czyńcie sobie ziemię poddaną”, ale winno się go również pielęgnować, wręcz – według niektórych – traktować jako równoprawny byt².

Wśród wielu spojrzeń na szeroko pojętą ekofilozofię czy ekologizm³, wykształciła się również w ramach tego systemu myślenia dziedzina, którą określa się mianem ekoteologii (obok czy lepiej: wraz z ekoetyką). Nauka ta ma służyć kształtowaniu właściwych relacji człowieka ze środowiskiem⁴.

Jeszcze przed przejściem do sedna podjętego problemu, należy zauważyć, że – jak pisze K. Bochenek – „jeden z najostrzejszych sporów w toczących się dziś dyskusjach wokół ekologii dotyczy bez wątpienia oceny stosunku chrześcijaństwa do środowiska naturalnego. Oceny te są skrajnie różne, oscylując od uznania tej religii za

---

¹ Można wręcz mówić o ekologicznym mega trendzie, zob. L. Gawor, *W poszukiwaniu rozumienia bytu społecznego człowieka. Filozofia polska końca XIX wieku i w XX stuleciu*, Rzeszów 2015, s. 165 wraz z bibliografią podaną w przypisie 338.

² O kontrowersji tej piszę w: B. K. Krzych, *Eko-terror?*, „FUSS Magazyn”, nr 20 (5), październik 2016 [w druku].

³ Istnieje również termin (lub: nauka) „sozologia”, który kładzie szczególny nacisk na ochronę środowiska. W budowie sozologii niewątpliwą rolę odegrali polscy myśliciele, tacy jak W. Goetel i J. Aleksandrowicz, zob. L. Gawor, dz. cyt., r. 4: „Ekologiczny paradygmat rozumienia świata społecznego”, s. 165-224.

⁴ Jest to teza jaką stawia J. Grzesic, zob. <https://www.us.edu.pl/node/1577> [dostęp online: 26.5.2016] oraz w szerszym kontekście: http://www.cscs.us.edu.pl/wyklady/alfabetyczny_spis_autorow.html [dostęp online: 26.5.2016].

patrona ekologii do dostrzegania w niej głównego winnego zaniedbań na tym polu. Choć myśliciele katolicycy w proponowanej przez siebie formie ekologii widzą jedynie sensowe, racjonalne i wyważone ujęcie relacji człowiek - przyroda, to nie mniej silne wydaje się we współczesnych wiodących nurtach intelektualnych przeświadczenie, że chrześcijaństwo z trudem akceptuje myślenie proekologiczne, jeżeli nie wprost neguje sens jego istnienia⁵. Słowa te jednakże zostały napisane jeszcze przed swoistym boomem ekologicznym w mainstreamowej refleksji chrześcijańskiej, jaką wywołała publikacja encykliki poświęconej ochronie środowiska przez Franciszka. W chwili obecnej należy stwierdzić, że chrześcijaństwo w pełni włączyło się w dyskusję ekologiczną czy też ekofilozoficzną⁶.

Istotne pozostają tu dwie kwestie, które – wbrew obiegowym opiniom – należy zasygnalizować i raz jeszcze podkreślić. Po pierwsze: Kościół wyraźnie angażuje swój autorytet w rozwiązywanie narastającego od dziesięcioleci kryzysu ekologicznego. Po drugie – owe zaangażowanie nie jest sprawą ostatnich kilku lat. Pierwszym przejawem zaangażowania Kościoła w szeroko pojętą ekologię jest sięgająca końca XIX w. encyklika *Rerum novarum* papieża Leona XIII opublikowana w dniu 15 maja 1891 r.⁷ Wspomnieć w tym miejscu można również soborowy dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*⁸. Obok oficjalnych przejawów udziału Kościoła w próbach rozwiązywania problemów współczesnego świata, również duchowni i świeccy angażują swe prywatne siły (fizyczne i intelektualne) w walkę o przyszłość ludzkości⁹, czego przykładowym wyrazem może być publikacja *Kościół i ekologia*¹⁰, autorstwa W. Bołoz, redemptorysty, wieloletniego pracownika Centrum Ekologii Człowieka i Bioetyki UKSW¹¹.

Przechodząc do sedna tematu: jak można bez trudu się domyślić ekoteologia wykształciła się i funkcjonuje w ramach chrześcijańskiego paradygmatu naukowego. Jest ona odpowiedzią na trendy myślowe jak i rzeczywiste potrzeby teoretyczno-praktyczne związane po pierwsze z liczebnością chrześcijan, po drugie z ich aktywną obecnością w świecie¹². Należy stwierdzić, że zainteresowanie doktrynalne kwestiami środowiska nie było dawniej obecne w Magisterium Kościoła (co nie budzi zdumienia wzięwszy pod uwagę rozwój nauki oraz stopień wykorzystania zasobów naturalnych) dopiero

⁵ K. Bochenek, *Ekologia w kontekście filozofii chrześcijańskiej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2015, t. XI, s. 140.

⁶ By nie pozostać gołosłownym odwołam się do niektórych z pozycji jakie ukazały się jeszcze w czasach pontyfikatu Jana Pawła II: T. Ślipko, *Ekologiczna doktryna Kościoła*, [w:] *Rozdroża ekologii*, red. T. Ślipko, A. Zwoliński, Kraków 1999; S. Jaromi, *Stworzyciel i przyroda według Jana Pawła II. Między niebem a ziemią ku etyce ekologicznej*, Kraków 2000; B. Jurczyk, *Ekologia–Człowiek–Kościół. Antropologiczny wymiar kryzysu ekologicznego w ocenie Kościoła*, Opole 2002; J. Nagórny, J. Gocko (red.), *Ekologia. Przesłanie moralne Kościoła*, Lublin 2002 [podaję za: *Ekologia* [online], hasło w: *Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II*, autor: B. Jurczyk, Radom 2014, <http://www.centrumjp2.pl/wikijp2/index.php?title=Ekologia>, dostęp: 26.5.2016].

⁷ Zob. również przypis nr 13.

⁸ Wspomniane oraz inne, nowsze wypowiedzi Kościoła omawia J. Babiński, *Laboratorium wiary. Wybrać autorytet*, red. W. Korzeniak, Pelplin 2011, s. 115-125. Cyt za: tenże, *Autorytet Kościoła w dziele budowania ekoteologii* [online], <http://teologia.deon.pl/autorytet-kosciola-w-dziele-budowania-ekoteologii/>, dostęp: 26.6.2016.

⁹ Wydaje się zasadne wpisanie w tak dramatyczną optykę poruszanej kwestii, o czym świadczą chociażby raporty Klubu Rzymskiego [<http://www.clubofrome.org/>].

¹⁰ W. Bołoz, *Kościół i ekologia*, Kraków 2010.

¹¹ Zob. również przypis nr 6.

¹² Poprzez aktywną obecność w świecie rozumieć dojrzałe zainteresowanie o los świata i ludzkości połączone z przemyślanym, rozumnym i solidarnym zaangażowaniem na rzecz szeroko pojętego zachowania gatunku ludzkiego.

wraz z przemianami we współczesnym świecie dokonuje się również zwrot w teologii (i etyce) chrześcijańskiej¹³, czego najlepszym współczesnym wyrazem jest wspomniana wcześniej encyklika Franciszka *Laudato si'*¹⁴, która wywołała spore poruszenie oraz stała się przedmiotem znaczącej krytyki¹⁵. Autor kreśląc obraz współczesnego kryzysu oraz omawiając Ewangelię stworzenia, wskazuje na człowieka jako tego, który jest odpowiedzialny za swój dom (Ziemię) będąc zarazem – chcąc nie chcąc – przyczyną zaistniałego stanu rzeczy. Jako rozwiązanie problemu ekologicznego Franciszek wskazuje na trzy elementy: po pierwsze na ekologię integralną, która winna obejmować wszystkie dziedziny życia społecznego (środowisko, gospodarkę, społeczeństwo, życie prywatne); po drugie na edukację ekologiczną, po trzecie zaś na duchowość ekologiczną. Pewne zastrzeżenia – z punktu widzenia tradycyjnego nauczania Kościoła – mogą budzić niektóre papieskie inspiracje. Przykładowo w części poświęconej znakom sakramentalnym i świątecznemu odpoczynkowi czytamy: „Wszechświat rozwija się w Bogu, który go całkowicie wypełnia. Istnieje zatem misterium, które trzeba podziwiać w liściu, w ścięzce, w rosie, w twarzy ubogiego. Ideałem nie jest tylko przejście ze świata zewnętrznego do wewnętrznego, by odkryć działanie Boga w duszy, ale także wyjście na spotkanie z Nim we wszystkim”¹⁶. Choć w tekście głównym znajduje się powołanie na Bonawenturę, to w przypisie znajdujemy odwołanie (wraz z obszernym cytatem) do panteizującej myśli Ali Al-Khawwasa, islamskiego mnicha sufistę z IX w. Problematyczne może okazać się również zaufanie Franciszka do leczniczej siły dialogu, któremu poświęcił cały rozdział 5 swojej encykliki. Interesujące jest również to, że Franciszek głosi opcję preferencyjną na rzecz ubogich, podając rozwiązania programowe dla ochrony przyrody, które godzą w najuboższych¹⁷. Kontrowersje dotyczące *Laudato si'* wpisują się w szerszą perspektywę dwuznaczności i krytyki Franciszka, której omówienie przekraczałoby ramy niniejszego tekstu.

Jak zauważają najbardziej zaangażowani w chrześcijańską refleksję ekologiczną myśliciele, już sama definicja ekoteologii sprawia pewne trudności teoretyczne, chociażby ze względu na samą nowość tej dziedziny teologicznej. Mimo tego, wskazuje się na trzy obszary tematyczne, jakie winna zawierać i poruszać ekoteologia: ekonomię, ekologię i ekumenizm¹⁸. Ekoteologia, w odróżnieniu od klasycznej teologii, która koncentrowała się na relacjach Bóg – człowiek i człowiek – człowiek, skupia się na relacji człowiek – świat (przyroda, natura). Można więc opisać wstępnie i ogólnikowo ekoteologię jako refleksję

¹³ Tezę tę potwierdza empiryczny fakt zaistnienia kwestii ekologicznych (i to pośrednio, bo w cieniu socjologii) w dokumentach Kościoła dopiero/już wraz z pontyfikatem Leona XIII; właściwe problemy natury ekologicznie pojawiły się dopiero za czasów Pawła VI, zob. P. Krajewski, *Edukacja ekologiczna w dokumentach Kościoła oraz prawie kanonicznym* [online], „Paedagogia Christiana” 2011, nr 2/28, s. 145-163, <http://wydawnictwoumk.pl/czasopisma/index.php/PCh/article/download/PCh.2011.009/214>, dostęp: 26.5.2016.

¹⁴ Encyklika „*Laudato si'*” Ojca Świętego Franciszka poświęcona trosce o wspólny dom [online], http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html, dostęp: 26.5.2016.

¹⁵ Zob. np. K. Kratiuk, *Synodalno-ekologiczne rozdroża Kościoła* [online], <http://www.pch24.pl/synodalno-ekologiczne-rozdroza-kosciola,40280,i.html>, dostęp: 26.5.2016 [główny zarzut to beatyfikacja Matki Natury]; interesujący i warty uwagi komentarz napisał T. Rowiński, *Nie taki Franciszek ekologiczny jak go malują* [online], <http://www.nowakonfederacja.pl/nie-taki-franciszek-ekologiczny-jak-go-maluja/>, dostęp: 26.5.2016.

¹⁶ Cyt. za: Franciszek [Ojciec święty], *Encyklika Laudato si'. W trosce o wspólny dom*, Wydawnictwo M, Kraków 2015, s. 144.

¹⁷ T. Rowiński, dz. cyt.

¹⁸ B. Ferdek, *Ekoteologia* [online], <http://www.lexcredendi.pl/index.php/wyklady-mainmenu-5/43-ekoteologia>, dostęp: 26.5.2016.

teoretyczną nad zagadnieniami ekologicznymi w świetle Objawienia i Magisterium Kościoła¹⁹. Winna ona czerpać z dogmatyki oraz teologii moralnej (etyki). Uszczegóławiając, ekoteologia będzie więc teoretyczną refleksją nad objawioną przez Boga strategią ekologiczną obejmującą relacje człowieka do swojego środowiska, które winny być umieszczone w kontekście pozostałych relacji (Bóg – człowiek i człowiek – człowiek). Innymi słowy ekoteologia ma służyć formułowaniu teologicznych argumentów na rzecz ochrony naturalnego środowiska człowieka²⁰.

Pojawia się pytanie o zasadność wyodrębnienia ekoteologii spośród innych nauk teologicznych. Czy jest to konieczne? Według Ferdka wydaje się to zbędne, ponieważ „refleksja teologiczna nad Objawieniem powinna integralnie ujmować relacje pomiędzy Stwórcą i stworzeniami, czyli człowiekiem stworzonym na obraz Trójjedynego Boga i innymi współstworzeniami: zwierzętami, ziemią, powietrzem i wodą”²¹. Natomiast według tego uczonego należy poszerzyć definicję teologii, tak by kwestie ekologiczne mogły odnaleźć w niej swoje naturalne miejsce (powołuje się tutaj na J. Majkę oraz S. C. Napiórkowskiego). Odwołując się do wcześniej wymienionych trzech elementów, które winny składać się na ekoteologię, można ją zdefiniować również jako integralną refleksję nad objawioną ekonomią (relacja człowiek – Bóg), ekologią (relacja człowiek – świat/natura/przyroda) i ekumenizmem (relacja człowiek – człowiek)²².

W innym ujęciu traktuje się ekoteologię jako formę chrześcijańskiej diakonii (tj. posługi) wobec stworzenia²³. Opiera się ono na założeniu teologicznym, które mówi, że natura jest stworzeniem Boga w potrójnym wymiarze: protologicznym (odniesienie do *Genesis*), kontynuatywnym (*creatio continua*) i eschatologicznym (nowa ziemia). Świat jest interpretowany jako stworzenie Boga, które nabiera znaczenia i głębi dopiero, gdy zostanie umieszczone w horyzoncie chwały i daru Boga, z którym człowiek winien współpracować i o której winien się troszczyć²⁴.

Jeśli chodzi o teoretyczne podstawy ekoteologii to niewątpliwymi fundamentalnymi źródłami jest myśli dwóch papieży: Jana Pawła II oraz Benedykta XVI. Ten pierwszy wskazywał zwłaszcza na wymiar moralny kryzysu ekologicznego, wskazując przy tym, że człowiek bez odniesienia się do Boga nie będzie w stanie rozwiązań ekologicznych problemów trapiących ludzkość i świat, które są wynikłymi z grzechu pierwotnego zakłóconymi relacjami, w których żyje człowiek; nie jest on w stanie o własnych siłach przywrócić zaburzonego porządku, stąd też jedyną nadzieją, jest zbawcze działanie Chrystusa, przez którego śmierć i zmartwychwstanie dokonało się pojednanie człowieka z Bogiem, który porządkuje drogi człowieka; dla Jana Pawła II harmonijne współistnienie

¹⁹ Tamże, gdzie autor mówi o „próbach spojrzenia”, jednakże należałoby unikać takich mętnych sformułowań, gdyż mogą one prowadzić do odnaukowienia naszych refleksji. Podobnie jak filozofia, tak też i teologia winny być namysłem teoretycznym i racjonalnym nad rzeczywistością – również, w perspektywie chrześcijańskiej, w oparciu o Objawienie – nie zaś mnożeniem postulatów czy życzeniowych opisów. Odnoszę się do: A. L. Zachariasz, *Filozofia. Jej istota i funkcje*, Rzeszów 2010.

²⁰ B. Ferdek, dz. cyt.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ C. Naumowicz, *Eko-teologia jako forma chrześcijańskiej diakonii wobec stworzenia* [online], „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 2009, nr 1/7, s. 221-233, <http://www.seib.uksw.edu.pl/sites/default/files/Cezary%20Naumowicz,%20Eko-teologia%20jako%20forma%20chrze%20C5%9Bcja%20C5%84skiej%20diakonii%20wobec%20stworzenia.pdf>, dostęp: 26.5.2016.

²⁴ Tamże, s. 232.. Autor odwołuje się do dwóch, pozornie przeciwstawnych, koncepcji Moltmanna i Auera.

człowieka i świata jest gwarantem szczęścia²⁵. Papież pochodzący z Niemiec akcentował fakt, że środowisko naturalne jest dla człowieka dobrem, będąc również dobrem samym w sobie; Benedykt XVI, rozwijając antropologiczne ujęcie swego poprzednika, wskazuje, że podstawowym punktem odniesienia w ekologii musi być stwórczy Rozum Boga, od którego wszystko pochodzi i do którego wszystko zmierza; zamysł tego Rozumu poznamy zaś dzięki Objawieniu; ponadto we wszelkich działaniach proekologicznych winno się mieć na uwadze to, że istotny jest w nich człowiek żyjący w konkretnym środowisku, nie zaś samo środowisko²⁶.

Paweł VI mówił o tym, że misją i zadaniem Kościoła jest odczytywanie znaków czasów. Jednym z takich znaków jest właśnie kryzys ekologiczny. W tej perspektywie ekoteologia jest wyraźną odpowiedzią Kościoła dającą konkretne rozwiązania, które są umieszczane w kontekście etycznym. To tutaj pojawia się pojęcie grzechu ekologicznego (podpadającego pod V przykazanie Dekalogu). Takim grzechem – wedle założeń ekoteologii i ekoetyki – będą wszelkie działania o charakterze destruktywnym dla środowiska. Co ważne, ludzka aktywność o negatywnych skutkach dla przyrody jest rozumiana jako sprzeniewierzenie się do Boskiego wezwania, by czynić sobie ziemię poddaną (Rdz 1, 28) – człowiek miał ją przy tym szanować, nie zaś niszczyć. Postępującym efektem rozwoju cywilizacji technicznej jest degradacja środowiska, którą określa się jako sprzeciw wobec ustanowionego przez Boga porządku. Grzech ekologiczny jest również zamachem na życie, w szczególności ludzkie, gdyż upadek środowiska uniemożliwi przetrwanie człowieka²⁷.

Ponieważ spektrum zagadnień do jakich odnosi się ekoteologia jest niezwykle bogate, winna ona być nauką interdyscyplinarną i pełnić rolę płaszczyzny dialogu teologii i nauk przyrodniczych dla dobra człowieka i świata²⁸. Do jej głównych zadań należą: budzenie i kształtowanie odpowiedzialności ekologicznej, kształtowanie tzw. „sumienia ekologicznego”, wprowadzenie edukacji ekologicznej oraz nadanie posłudze duszpasterskiej profilu ekoteologicznego wskazującego przede wszystkim na odpowiedzialność ludzkości względem przyrody będącej Bożym darem i naturalnym środowiskiem życia człowieka²⁹.

Inną sprawą, na którą chciałbym zwrócić uwagę – a która winna stać się przedmiotem osobnego opracowania – jest zasadność postulatów ekoteologii/ekoetyki jak i samej tej (sub)dyscypliny teologicznej w świetle tradycyjnego nauczania Kościoła oraz klasycznej filozofii (tj. odwołującej się do metafizyki realistycznej, tomistycznej), która wydaje się dawać ugruntowane i na tyle aksjologicznie zorientowane zrozumienie świata bytów realnych, w tym przyrody (natury), iż zbędne wydaje się tworzenie nowego – ekologiczno-filozoficzno-teologicznego paradygmatu.

---

²⁵ J. Drozd, *Ekoteologia Jana Pawła II* [online], <http://www.lexcredendi.pl/index.php/wyklady-mainmenu-5/56-ekoteologia-jana-pawla-ii>, dostęp: 26.5.2016.

²⁶ P. Majcher, *Środowisko naturalne dobrem dla człowieka. Zarys ekoteologii papieża Benedykta XVI* [online], <http://www.lexcredendi.pl/index.php/wyklady-mainmenu-5/55-ekoteologia-benedykta-xvi>, dostęp: 26.5.2016.

²⁷ J. Babiński, *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny* [online], „Teologia w Polsce” 2011, nr 2, s. 289-298, <http://www.dogmatyka.pl/TwP/index.php?numer=5,2&str=289-298>, dostęp: 26.5.2016.

²⁸ Tamże, s. 298.

²⁹ J. Babiński, *Współczesna ekoteologia w perspektywie swych zadań* [online], „Studia Pelplińskie” 2014, nr 47, s. 25-38, http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-b0a1b92c-ca22-49f6-a2c6-63f0b3c93e16/c/025-038_Babinski.pdf, dostęp: 26.5.2016.

BIBLIOGRAFIA

- Babiński J., *Laboratorium wiary. Wybrać autorytet*, red. W. Korzeniak, Pelplin 2011, s. 115-125 [= tenże, *Autorytet Kościoła w dziele budowania ekoteologii* [online], <http://teologia.deon.pl/autorytet-kosciola-w-dziele-budowania-ekoteologii/>, dostęp: 26.6.2016].
- Babiński J., *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny* [online], „Teologia w Polsce” 2011, nr 2, s. 289-298, <http://www.dogmatyka.pl/TwP/index.php?numer=5,2&str=289-298>
- Babiński J., *Współczesna ekoteologia w perspektywie swych zadań* [online], „Studia Pelplińskie” 2014, nr 47, s. 25-38, http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-b0a1b92c-ca22-49f6-a2c6-63f0b3c93e16/c/025-038_Babinski.pdf
- Bochenek K., *Ekologia w kontekście filozofii chrześcijańskiej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2015, t. XI, s. 139-154.
- Bołoz W., *Kościół i ekologia*, Kraków 2010.
- Drozd J., *Ekoteologia Jana Pawła II* [online], <http://www.lexcredendi.pl/index.php/wyklady-mainmenu-5/56-ekoteologia-jana-pawsa-ii>
- Ekologia* [online], hasło w: *Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II*, autor: B. Jurczyk, Radom 2014, <http://www.centrumjp2.pl/wikijp2/index.php?title=Ekologia>
- Encyklika „Laudato si’” Ojca Świętego Franciszka poświęcona trosce o wspólny dom* [online], http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html
- Ferdek B., *Ekoteologia* [online], <http://www.lexcredendi.pl/index.php/wyklady-mainmenu-5/43-ekoteologia>
- Franciszek [Ojciec święty], *Encyklika Laudato si’. W trosce o wspólny dom*, Wydawnictwo M, Kraków 2015.
- Gawor L., *W poszukiwaniu rozumienia bytu społecznego człowieka. Filozofia polska końca XIX wieku i w XX stuleciu*, Rzeszów 2015.
- Krajewski P., *Edukacja ekologiczna w dokumentach Kościoła oraz prawie kanonicznym* [online], „Paedagogia Christiana” 2011, nr 2/28, s. 145-163, <http://wydawnictwoumk.pl/czasopisma/index.php/PCh/article/download/PCh.2011.009/214>
- Kratiuk K., *Synodalno-ekologiczne rozdroża Kościoła* [online], <http://www.pch24.pl/synodalno-ekologiczne-rozdroza-kosciola,40280,i.html>
- B. K. Krzych, *Eko-terror?*, „FUSS Magazyn”, nr 20 (5), październik 2016 [w druku].
- Majcher P., *Środowisko naturalne dobrem dla człowieka. Zarys ekoteologii papieża Benedykta XVI* [online], <http://www.lexcredendi.pl/index.php/wyklady-mainmenu-5/55-ekoteologia-benedykta-xvi>
- Naumowicz C., *Eko-teologia jako forma chrześcijańskiej diakonii wobec stworzenia*, „Studia Ecologiae et Bioethicae” 2009, nr 1/7, s. 221-233, <http://www.seib.uksw.edu.pl/sites/default/files/Cezary%20Naumowicz,%20Ekoteologia%20jako%20forma%20chrze%20C5%9Bcja%20C5%84skiej%20diakonii%20wobec%20stworzenia.pdf>
- Rowiński T., *Nie taki Franciszek ekologiczny jak go malują*, [online], <http://www.nowakonfederacja.pl/nie-taki-franciszek-ekologiczny-jak-go-maluja/>
- Zachariasz A. L., *Filozofia. Jej istota funkcje*, Rzeszów 2010.

Аннотация

Бартломей к. Кжих

Христианская экологическая рефлексия. Экоотеология.

Статья является обсуждением проблемы экологического кризиса с точки зрения христианства, и особенно католицизма. Ответом Церкви на этот кризис является новая теологическая суб-дисциплина, под названием экоотеологии. В центре внимания ее исследований является связь между человеком и природой в контексте Откровения. Автор делает краткую характеристику экоотеологии и стоящих перед ее задач, ссылаясь на заявления трех последних пап (Иоанна Павела II, Бенедикта XVI, Франциска).

Summary

Bartłomiej K. Krzych

Christian reflection ecological. Ecotheology

The text is an overview of the issue of the ecological crisis from the point of view of Christianity, and especially Catholicism. The Church's response to the crisis is a new sub-discipline of theology called ekotheology. The focus of her research is the relationship between man and nature in the context of Revelation. The author makes a brief characterization of ekotheology and standing in front of her duties, referring to statements of recent popes (John Paul II, Benedict XVI, Francis).

